

For 15 år siden besluttet Stortinget at fyrene skal bevares og gjøres tilgjengelige for allmennheten. Er intensjonene oppfylt?

Norske fyr - bevaring og potensial

Velkommen til seminar 10. august på Fulehuk fyr

Fulehuks Venner og Norsk Fyrhistorisk Forening (NFHF) har invitert beslutningstakere, forvaltningen og organisasjoner til faglig påfyll og dialog.

I 1656 ble landets første fyrlys tent på Lindesnes. I løpet av de 350 årene som fulgte, ble det tent hele 226 bemannede fyrstasjoner langs norskysten. Fra høyreiste kystfyr til små havnefyr, og fra familiestasjoner hvor en eller flere fyrvoktere bodde med familien sin, til bitte små fyr som så vidt rommet lykta og et vaktrom. Fyrene ble etter hvert automatisert, og den siste fyrstasjonen som hadde ordinære fyrvoktere, ble avbemannet i 2006.

Heldigvis har mange fyrstasjoner spennende muligheter for ny bruk, til beste for samfunnet. De har blitt omgjort til kulturinstitusjoner, museer og arenaer for kunnskapsformidling, friluftsliv og naturopplevelser. Vi som arrangerer dette seminaret, mener at det fortsatt er stort potensial for å utvikle fyrene. Samtidig opplever vi at eiere og leietagere av fyr ikke har tilstrekkelige ressurser til å vedlikeholde og bevare disse kulturminnene.

Fulehuk fyr i Færder Nasjonalpark markerer 200-årsjubileum i 2021. Fyret eies av Færder kommune, mens Fulehuks Venner vedlikeholder og drifter det. Fulehuk er et populært besøksfyr, hvor det tilbys overnatting og kulturopplevelser - et godt eksempel på forvaltning og bruk i vår tid. I anledning jubileet inviterer venneforeningen og NFHF til seminar og dialog.

*To generasjoner fyrlys på Filtvet.
Foto: Marianne Johnsen.*

*Landets eldste fyrstasjon ligger på Lindesnes.
Foto: Per Roger Lauritzen.*

Program

Oppmøte i [Knarberg båthavn](#) kl. 10.00 for båttransport ut til fyret.

10.45 **Velkommen**

Thorvald Haraldsen fra Fulehuks Venner ønsker velkommen sammen med gode fyr-venner:
Henriette M. Skjæveland, styreleder Norsk Fyrhistorisk Forening
Jon Sanness Andersen (Ap), ordfører i Færder kommune
Ordstyrer Kårstein Eidem Løvaas (H), stortingsrepresentant for Vestfold

11.20 **Innledning ved statssekretær Anders Tyvand**, Samferdselsdepartementet

11.40 **Rammer for bevaring og ny bruk av fyrene**

Jo van der Eynden, kulturhistoriker og tidligere museumsstyrer

12.00 **Kulturminner og offentlig vedlikehold**

Terje Gansum, seksjonssjef for kulturarv i Vestfold og Telemark fylkeskommune

12.15 **120 besøksfyr - unike opplevelser kysten rundt**

Norsk Fyrhistorisk Forening

12.30 *Lunsj*

13.00 **Prioriteringer og utfordringer ved Kystverkets fyrstasjoner**

Kystverket

13.15 **Vedlikeholdsetterslepet ved norske fyr**

André Schau, styremedlem NFHF

13.30 **Gode eksempler på mangfoldig bruk av fyr**

- Filtvet
- Lindesnes

13.50 **Ordet er fritt**

Dialog mellom foredragsholdere og møtedeltagere

14.20 **Oppsummering**

14.30 **Kunstnerisk innslag**

Transport tilbake til Knarberg båthavn kl. 15.00, ankomst kl. 15.30.

Gjeldende smittevernråd vil bli fulgt. Om nødvendig, blir arrangementet holdt kun digitalt. Alle interesserte er velkommen til å følge live-overføring fra seminaret på [NFHFs Facebook-side](#). Inviterte bes om å melde seg på innen 3. august. Spørsmål rettes til [NFHFs sekretariat](#).

Påmelding for inviterte

Velkommen til Fulehuk fyr
10. august!

Bakteppe

På 1990-tallet oppsto en rekke lokale og regionale initiativ for å bevare norske fyrstasjoner, som hadde begynt å forfalle etter automatisering og avbemannning. I 1997 ble gruppene av ildsjeler samlet i Norsk Fyrhistorisk Forening, som etter hvert ble landsdekkende. Bevegelsen ønsket å hindre storstilt avhending, og målet var at kulturminnene skulle bevares og tas i bruk til allmennyttige formål. Opp gjennom årene hadde enkelte fyr blitt solgt eller overdratt, men de fleste var fortsatt eid av Kystverket.

Samme tiår startet Riksantikvarens arbeid med en nasjonal verneplan for fyrstasjoner. Riksantikvaren påpekte at «I utgangspunktet er alle fyr verneverdige fordi hvert enkelt fyr utgjør et ledd i en sluttet struktur som i seg selv har verdi»ⁱ. Etter en grundig prosess kom Riksantikvaren frem til et representativt utvalg som skulle vise den fyrhistoriske utviklingen. Anbefalingen var å frede hele 84 fyr. Fredningsprosessene ble avsluttet i 2001, og 83 fyr ble fredet. I tillegg er det flere andre som har lokal/regional vernestatus.

Fyrene som ressurs

I 2006 vedtok Stortinget at Kystverkets fyr skulle beholdes i etatens eie, men bygningsmasse det ikke var operativ bruk for, kunne leies ut. Forutsetningen var at allmennheten ble sikret tilgang til fyreneⁱⁱ.

I dag er drøyt hundre fyr fortsatt operative, men kjeden av fyr har ikke lenger bare navigasjonsteknisk nytte. Et stort spenn av aktører driver besøkstilbud på rundt 120 fyr, og de fleste er altså eid av Kystverket. Fyrene brukes til formidling, og besøkende opplever kulturminnevern i praksis: Bevaring gjennom ny bruk. Fyrene er ikoner i kystkulturen og innfallspunkt til naturopplevelser i havgapet. Hele to tredeler av fyr-aktørene tilbyr overnatting. Foreninger, bedrifter og offentlige etater skaper verdier ute på fyrene, ikke minst i form av de besøkendes opplevelser.

Vedlikeholdsetterslep og frivilliges kraftinnsats

Det største vedlikeholdsetterslepet ser vi ved fyrstasjoner som ikke har fått ny bruk. Disse fyrene er ofte vanskelig tilgjengelige, så forfallet skjer på steder hvor allmennheten ikke ferdes. Under arbeidet med å frede fyrene påpekte Riksantikvaren:

«Det er viktig å være oppmerksom på at ikke alle fyrstasjoner som er valgt ut for fredning egner seg for annen bruk enn den opprinnelige. Noen av kystens mest utilgjengelige fyr er så viktige både i navigasjonsteknisk- og kulturhistorisk sammenheng at de fulle og hele vedlikeholdskostnadene vil falle på eieren.»ⁱⁱⁱ

Blant fyrene som råtner på rot, er det også fredede fyr, og de er nesten uten unntak i Kystverkets eie.

Oppfølging av fredningsvedtak er delegert fra Riksantikvaren til den regionale kulturminneforvaltningen, altså fylkeskommunen. Eiere av fredede fyr må søke om godkjenning av vedlikeholdstiltak, men paradoksalt nok føres det ikke systematisk tilsyn med om fyrene faktisk blir bevart, eller om de står til forfall.

Fyrstasjoner som er i privat eie, er jevnt over godt ivaretatt. Private eiere kan søke om tilskudd fra offentlige støtteordninger, f.eks. hos fylkeskommunen og Kulturminnefondet. Ved fyr eid av det offentlige (utenom Kystverket), eller av stiftelser hvor det offentlige har

eierandel, er det større variasjon på bevaringsarbeidet. I mange tilfeller er jobben overlatt til frivilligheten, ofte i form av en venneforening. Frivillige ved fyrstasjoner tilsluttet NFHF, utfører dugnadsarbeid som tilsvarer 27 årsverk, altså en årlig verdi av rundt 16,5 millioner kr.

Kulturvernarbeidet som gjøres av NFHF og foreningens medlemmer blir satt stor pris på, og i 2017 ble det belønnet med den høythengende Europa Nostra-prisen. Innsatsviljen er stor, men ute på fyrene er det en evig kamp for å skaffe driftsmidler.

Bevaring krever politisk vilje

Kystverket eier hele 114 fyrstasjoner. At etaten styrer tilstrekkelige midler til vedlikehold og tilrettelegging for ny bruk, er enkeltfaktoren som har mest å si for bevaring av norske fyr. Ved utgangen av 2018 var vedlikeholdsetterslepet på fyrene deres estimert til 480-650 millioner. Av dette var 325 millioner knyttet til fredede fyr. Det samlede etterslepet har steget for hvert år siden 2014. Økningen gjelder hovedsakelig tiltak som må gjøres innen 0-5 år, altså utbedringer som haster^{iv}. I 2020 budsjetterte Kystverket kun med 31 millioner til fyrvedlikehold. Det illustrerer hvorfor etterslepet fortsetter å vokse, og det er på tide at midler til Kystverkets fyr øremerkes over statsbudsjettet.

Ved fyr eid av andre deler av det offentlige er utfordringen at de økonomiske rammevilkårene er tilfeldige. Noen fylker og kommuner prioriterer kulturminner langt høyere enn andre. Hvis f.eks. museer er inne som drivere, er det stor forskjell på midlene de har til formidlingsarbeid og aktivitet. Fyrstasjoner som er direkte sammenlignbare når det gjelder potensial for ny bruk, kan ha totalt forskjellige rammevilkår. Da kan bevaring bli svært krevende, selv om det gjerne er stort lokalt engasjement for fyrene.

Fyrene er en viktig kulturskatt, men bevaring og ny bruk forutsetter politisk vilje. Det er snakk om store og små kulturminner med særpreg og ulike bruksmuligheter, men alle har værhard beliggenhet som sliter hardt på bygningsmassen. Bevaring av norske fyr som helhet er ikke mulig uten forutsigbar finansiering, men det vil variere fra fyr til fyr om vedlikehold og drift må støttes via stat, fylke eller kommune.

ⁱ Monrad-Krohn, Danckert. [Norske fyr: nasjonal verneplan for fyrstasjoner, s. 29](#). Oslo: Riksantikvaren, 1997.

ⁱⁱ St.prp. n2. 29 (2006-2007): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-29-2006-2007-/id442030/>

ⁱⁱⁱ Monrad-Krohn, Danckert. [Norske fyr – nasjonal verneplan for fyrstasjoner, s. 33](#). Oslo: Riksantikvaren, 1997.

^{iv} Multiconsult. «Kartlegging av fyrbygninger 2018: Teknisk tilstand og teknisk oppgraderingsbehov». Upublisert rapport. Kystverket. 2018.